

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 14ης Νοεμβρίου 1995 *

Στην υπόθεση C-484/93,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Conseil d'État του Λουξεμβούργου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Peter Svensson,

Lena Gustavsson

και

Ministre du Logement et de l'Urbanisme,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 67 και 71 της Συνθήκης ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, D. A. O. Edward και G. Hirsch, προέδρους τμήματος, G. F. Mancini, F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida (εισηγητή), C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann, H. Ragnemalm και L. Sevón, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενικός εισαγγελέας: M. B. Elmer
γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης, εκπροσωπούμενοι από τον Fernand Entringer, δικηγόρο Λουξεμβούργου,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Παναγιώτη Καμαρινέα, νομικό σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τη Χριστίνα Σιταρά, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τις Marie-José Jonczy, νομικό σύμβουλο, και Héléne Michard, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των προσφευγόντων, εκπροσωπούμενων από τον Fernand Entringer, της Κυβερνήσεως του Λουξεμβούργου, εκπροσωπούμενης από τον A. Rodesch, δικηγόρο Λουξεμβούργου, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον Παναγιώτη Καμαρινέα, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τις Marie-José Jonczy και Héléne Michard, κατά τη συνεδρίαση της 14ης Μαρτίου 1995,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Μαΐου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με απόφαση της 28ης Δεκεμβρίου 1993, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Δεκεμβρίου 1993, το Conseil d'État του Λουξεμβούργου υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία διατάξεων της εν λόγω Συνθήκης και, ιδίως, των άρθρων 67 και 71 αυτής.
- 2 Το ερώτημα αυτό ανέκλυσε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, του ζεύγους Svensson-Gustavsson, κατοίκων Λουξεμβούργου, και του Ministre du Logement et de l'Urbanisme (Υπουργείου Κατοικίας και Πολεοδομίας), το οποίο, με απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 1992, αρνήθηκε να τους χορηγήσει επιδότηση επιτοκίου λόγω συντηρουμένων τέκνων σχετικά με δάνειο προοριζόμενο για χρηματοδότηση της κατασκευής κατοικίας στην Bèrelange και συναφθέν με το Comptoir d'escompte de Belgique SA, με έδρα τη Λιέγη (Βέλγιο).
- 3 Η αρνητική απόφαση στηρίχθηκε στο άρθρο 1, σημείο 3, του διατάγματος του Μεγάλου Δουκάτου, της 17ης Ιουνίου 1991, περί των προϋποθέσεων παροχής του ευεργετήματος της επιδοτήσεως επιτοκίου για την κατασκευή, απόκτηση ή βελτίωση κατοικίας, κατά το οποίο η επιδότηση επιτοκίου χορηγείται μόνο στα πρόσωπα που έχουν συνάψει δάνειο με πιστωτικό ίδρυμα εγκεκριμένο στο Λουξεμβούργο. Την προϋπόθεση αυτή δεν πληροί το Comptoir d'escompte de Belgique.
- 4 Το Conseil d'État του Λουξεμβούργου, το οποίο επελήφθη προσφυγής κατά της εν λόγω αποφάσεως, μετά τη διαπίστωση ότι το διάταγμα του Μεγάλου Δου-

κάτου δεν υπερέβαινε τα όρια της εξουσιοδοτικής νομικής βάσεως, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνει προς τις διατάξεις της Συνθήκης της Ρώμης, και ειδικότερα προς τα άρθρα 67 και 71 αυτής, διάταξη με την οποία κράτος μέλος εξαρτά τη χορήγηση κοινωνικής ενισχύσεως για την απόκτηση κατοικίας, ιδίως δε την επιδότηση επιτοκίου, από την προϋπόθεση ότι τα δάνεια που προορίζονται για τη χρηματοδότηση της κατασκευής, κτήσεως ή βελτιώσεως κατοικίας συνάπτονται με πιστωτικό ίδρυμα εγγεκριμένο εντός αυτού του κράτους μέλους;»

- 5 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., ιδίως, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1981, 203/80, Casati, Συλλογή 1981, σ. 2595, σκέψεις 8 έως 13), το άρθρο 67, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν συνεπάγεται, από του τέλους της μεταβατικής περιόδου, την κατάργηση των περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων. Πράγματι, η κατάργηση αυτή απορρέει από τις στηριζόμενες στο άρθρο 69 οδηγίες του Συμβουλίου.
- 6 Επιβάλλεται σχετικώς να τονιστεί ότι οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων καταργήθηκαν με την οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1988, για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 67 της Συνθήκης (ΕΕ L 178, σ. 5), η οποία εκδόθηκε βάσει των άρθρων 69 και 70, παράγραφος 1, και ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Πράγματι, κατά το άρθρο 1:

«Τα κράτη μέλη καταργούν τους περιορισμούς των κινήσεων κεφαλαίων που πραγματοποιούνται μεταξύ κατοίκων των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των κατωτέρω διατάξεων. Για την ευχερέστερη εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, οι κινήσεις κεφαλαίων ταξινομούνται σύμφωνα με την ονοματολογία του παραρτήματος Ι.»

- 7 Το σημείο VIII του παραρτήματος αυτού αναφέρεται, ακριβώς, στις βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες πιστώσεις. Επομένως, οι σχετικές με τις πράξεις αυτές κινήσεις κεφαλαίων έχουν ήδη ελευθερωθεί.
- 8 Συνεπώς, επιβάλλεται να εξεταστεί αν κανονιστική ρύθμιση όπως η παρούσα παρεμβάλλει εμπόδια στις ελευθερωμένες αυτές κινήσεις κεφαλαίων.
- 9 Επιβάλλεται σχετικώς να τονιστεί ότι, κατά το άρθρο 1 του προαναφερθέντος διατάγματος του Μεγάλου Δουκάτου, η επιδότηση επιτοκίου χορηγείται μόνον εφόσον τα πρόσωπα που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις αποδείξουν, επιπλέον, ότι «έχουν συνάψει με πιστωτικό ίδρυμα εγκεκριμένο στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου ή με συνταξιοδοτικούς φορείς της κοινωνικής ασφάλισης δάνειο για την κατασκευή, απόκτηση ή τη βελτίωση κατοικίας κειμένης στο έδαφος του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου την οποία κατέχει ο αιτών πραγματικώς και μονίμως». Από την απάντηση της Κυβερνήσεως του Λουξεμβούργου σε ερώτηση του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, για να λάβει την έγκριση, η τράπεζα πρέπει να έχει συσταθεί, ή να είναι εγκατεστημένη, στο Λουξεμβούργο είτε μέσω θυγατρικής είτε με υποκατάστημά της.
- 10 Διατάξεις, όμως, που προϋποθέτουν την εγκατάσταση μιας τράπεζας σε κράτος μέλος για την παροχή σε δανειολήπτες που κατοικούν στο εν λόγω κράτος επιδοτήσεως του επιτοκίου, ευεργετήματος χορηγούμενου από πόρους του δημοσίου, αποθαρρύνουν τους ενδιαφερομένους να απευθυνθούν σε τράπεζες εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος και, κατά συνέπεια, παρακωλύουν τις κινήσεις κεφαλαίων υπό μορφή τραπεζικών δανείων.
- 11 Εξάλλου, επιβάλλεται να τονιστεί ότι, δυνάμει του άρθρου 61, παράγραφος 2, της Συνθήκης, «Η ελευθέρωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων πρέπει να πραγματοποιηθεί σε

αρμονία με την προοδευτική ελευθέρωση της κυκλοφορίας των κεφαλαίων.» Εφόσον πράξεις όπως τα δάνεια για την κατασκευή κατοικίας που χορηγούν οι τράπεζες συνιστούν υπηρεσίες κατά την έννοια του άρθρου 59 της Συνθήκης, πρέπει επίσης να εξεταστεί αν η κανονιστική ρύθμιση στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο συμβιβάζεται με τις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

- 12 Πρώτον, διαπιστώνεται ότι κανονιστική ρύθμιση που θέτει ως προϋπόθεση για την παροχή επιδοτήσεως επιτοκίου τη σύναψη των δανείων με πιστωτικό ίδρυμα εγγεγραμμένο στο οικείο κράτος μέλος συνιστά, επίσης, διάκριση εις βάρος πιστωτικών ιδρυμάτων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, απαγορευόμενη από το άρθρο 59, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης.
- 13 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί ενόψει των διατάξεων της Συνθήκης. Η Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου, υποστηριζόμενη προς τούτο από την Ελληνική Κυβέρνηση, παρατηρεί ότι η επίμαχη προϋπόθεση εντάσσεται σε μια κοινωνική πολιτική με σοβαρές δημοσιονομικές και οικονομικές επιπτώσεις. Μόνο για το έτος 1994 η αναγραφή στον κρατικό προϋπολογισμό πίστωση για τις επιδοτήσεις ανήλθε σε 1 410 236 417 βελγικά φράγκα (BFR), δηλαδή στο 1 % περίπου του συνολικού προϋπολογισμού. Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, όμως, ανακτά, μέσω της φορολογήσεως των κερδών των πιστωτικών ιδρυμάτων, σημαντικό μέρος, περίπου το ήμισυ, του ποσού που καταβάλλει υπό μορφή επιδοτήσεως επιτοκίου, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα να εφαρμόζει μια κοινωνική πολιτική υπέρ της κατοικίας και να διαθέτει σημαντικά ποσά υπέρ του ειδικού ταμείου κατοικίας. Συνεπώς, ελλείψει της συγκεκριμένης κανονιστικής ρυθμίσεως, η πολιτική ενισχύσεως της κατοικίας θα ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία ή τουλάχιστον δεν θα μπορούσε να είναι τόσο πλουσιοπάροχη όσο η εφαρμοζόμενη σήμερα, ώστε μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση να μην αντίκειται στο άρθρο 59, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

14 Τα επιχειρήματα αυτά δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

15 Πράγματι, όπως τονίστηκε στη σκέψη 12, η επίμαχη κανονιστική ρύθμιση συνελπάζεται δυσμενή διάκριση λόγω τύπου εγκαταστάσεως. Μια τέτοια δυσμενή

διάκριση μπορούν να δικαιολογήσουν μόνον οι λόγοι γενικού συμφέροντος που μνημονεύονται στο άρθρο 56, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 66, στους οποίους δεν περιλαμβάνονται σκοποί οικονομικής φύσεως (βλ., ιδίως, απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-288/89, *Collectieve Antennevoorziening Gouda κ.λπ.*, Συλλογή 1991, σ. I-4007, σκέψη 11).

- 16 Βεβαίως, με τις αποφάσεις του της 28ης Ιανουαρίου 1992, C-204/90, *Bachmann* (Συλλογή 1992, σ. I-249), και C-300/90, *Επιτροπή κατά Βελγίου* (Συλλογή 1992, σ. I-305), το Δικαστήριο έκρινε ότι η ανάγκη διασφάλισης της συνοχής ενός φορολογικού συστήματος μπορεί να δικαιολογήσει κανονιστική ρύθμιση δυνάμνη να περιορίσει τόσο την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων όσο και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.
- 17 Τέτοια περίπτωση, όμως, δεν συντρέχει στην παρούσα υπόθεση.
- 18 Πράγματι, ενώ στις προαναφερθείσες υποθέσεις υφίστατο άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της δυνατότητας εκπτώσεως των εισφορών και της φορολογήσεως των ποσών που όφειλαν να καταβάλλουν οι ασφαλιστές προς εκτέλεση ασφαλιστικών συμβάσεων γήρατος και θανάτου, σύνδεσμος που έπρεπε να διατηρηθεί προκειμένου να διασφαλισθεί η συνοχή του συγκεκριμένου φορολογικού συστήματος, στην προκειμένη υπόθεση δεν υφίσταται κανένας άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της παροχής στους δανειολήπτες του ευεργετήματος της επιδοτήσεως επιτοκίου και της χρηματοδοτήσεως αυτού του ευεργετήματος από τα έσοδα του φόρου που επιβάλλεται επί των κερδών των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- 19 Συνεπώς, στο εθνικό δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 59 και 67 της Συνθήκης δεν επιτρέπουν σε κράτος μέλος να εξαρτά τη χορήγηση κοινωνικής ενισχύσεως υπέρ της κατοικίας, ιδίως την επιδότηση επιτο-

κίου, από τον όρον ότι τα δάνεια για την επιδοτούμενη χρηματοδότηση της κατασκευής, κτήσεως ή βελτιώσεως κατοικίας πρέπει να έχουν συναφθεί με πιστωτικό ίδρυμα εγκεκριμένο στο εν λόγω κράτος μέλος, όρο που προϋποθέτει την εγκατάσταση του πιστωτικού ιδρύματος στο εν λόγω κράτος.

Επί των δικαστικών εξόδων

²⁰ Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου και η Ελληνική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει, ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Conseil d'État του Λουξεμβούργου με απόφαση της 28ης Δεκεμβρίου 1993, αποφαινεται:

Τα άρθρα 59 και 67 της Συνθήκης ΕΚ δεν επιτρέπουν σε κράτος μέλος να εξαρτά τη χορήγηση κοινωνικής ενισχύσεως υπέρ της κατοικίας, ιδίως την επι-

δότηση επιτοκίου, από τον όρον ότι τα δάνεια για την επιδοτούμενη χρηματοδότηση της κατασκευής, κτήσεως ή βελτιώσεως κατοικίας πρέπει να έχουν συναφθεί με πιστωτικό ίδρυμα εγκεκριμένο στο εν λόγω κράτος μέλος, όρο που προϋποθέτει την εγκατάσταση του πιστωτικού ιδρύματος στο εν λόγω κράτος.

Rodríguez Iglesias

Edward

Hirsch

Mancini

Schockweiler

Moitinho de Almeida

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Νοεμβρίου 1995.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias